

BOLA TA'LIMI VA RIVOJLANISHIDA TARBIYACHINING PEDAGOGIK FAOLIYATGA INNOVATSION YONDASHUV

Mirahimova Barno Erkinjon qizi

Toshkent Kimyo xalqaro Universiteti Namangan filiali
Magistratura Maktabgacha ta'lim yonalishi N 25-UA gurux talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17875942>

Annotatsiya: Ushbu maqolada bola ta'limi va rivojlanish jarayonida tarbiyachining innovatsion yondashuvi qanday ahamiyat kasb etishi ilmiy asosda yoritilgan. Maktabgacha ta'lim tizimida zamonaviy pedagogik jarayonning markazida bola shaxsini har tomonlama rivojlantirish, uning qobiliyatlari, ijtimoiy-emotsional holati, muloqot ko'nikmalari va mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlash turadi. Shu nuqtai nazardan, tarbiyachining yangicha metodlardan foydalanish malakasi ta'lim samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Maqolada innovatsion pedagogik texnologiyalar o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya vositalari, interfaol mashg'ulotlar, shuningdek, differensial va individual ta'lim strategiyalarining bolalar rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Tarbiyachining kreativligi, pedagogik refleksiya qobiliyati va doimiy yangilik izlashga tayyorligi bolaning ta'lim sifati va psixologik rivojlanishining barqarorligini ta'minlaydi. Shuningdek, maqolada tarbiyachining kasbiy kompetensiyasini oshirish, innovatsion metodikalarni amaliyotga joriy etishning samarali yo'llari, ilmiy-metodik ta'minot, ota-onalar bilan hamkorlik va rivojlantiruvchi muhit yaratishning ahamiyati ko'rsatib berilgan. Innovatsion yondashuv orqali bolalarda mustaqil o'rganish motivatsiyasi, ijodkorlik, tashabbuskorlik, axloqiy-irodaviy sifatlar va muammolarni hal qilish ko'nikmalari shakllanishi alohida qayd etiladi. Tarbiyachining innovatsion pedagogik faoliyati bola shaxsining to'laqonli rivojlangan, ijtimoiy faol, zamonaviy fikrlaydigan avlod sifatida shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola maktabgacha ta'lim mutaxassislari, pedagoglar, tarbiyachilar va ilmiy tadqiqotchilar uchun amaliy va nazariy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: innovatsion yondashuv, maktabgacha ta'lim, tarbiyachi faoliyati, bola rivojlanishi, pedagogik texnologiyalar, rivojlantiruvchi muhit, interfaol metodlar, kreativ pedagogika.

Jahon miqyosida pedagogik tajriba va ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilish natijasida inson hayoti davomida egallaydigan barcha ma'lumotning 70%ini besh yoshgacha bo'lgan davrda olib ulgurishi o'z isbotini topgan. Darhaqiqat, bu davr mobaynida bola dunyoni idrok qilishni boshlaydi, fikrlaydi, atrof-olam bilan tanishadi, umri davomida oladigan bilimlarga zamin tayyorlaydi. Shuning uchun ham yurtimiz kelajagi hisoblangan yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda maktabgacha ta'lim tashkilotlari va tarbiyachilarining o'rni beqiyosdir. Zamonaviy jamiyat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sohasi uchun yangi vazifalarni qo'yadi, faoliyatning sifatiga qaratilgan yosh avlodni maktabga tayyorlab berishning yangi darajasini talab qiladigan davlat standartlari joriy etilmoqda. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy salohiyat darajasi va kompetentligini rivojlantirish, tarbiyachi va butun ta'lim tashkilotlari raqobatbardoshligi tamoyilini joriy etish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan etib belgilanmoqda. Ta'kidlash joizki, zamonaviy tizimda maktabgacha ta'lim tizimi tarbiyachilarining shaxsiy va kasbiy fazilatlariga qo'yiladigan talablar ko'tarilib, pedagog

ijodiga katta e'tibor va bu ijodkorlikning pedagogik faoliyatida namoyon bo'lishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim jarayonining asosiy qismi tarbiyachi va tarbiyachilarining bola bilan kundalik hamkorligi, unga xulq-atvor meyorlarini ko'rsatish va turli bilim va ko'nikmalarni o'rgatishdir va bu jarayonda yetakchi rol tarbiyachiga aloqadorligini ko'ramiz. Davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri maktabgacha ta'lim sohasiga qo'yiladigan talablar orasida maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining kasbiy va kreativ kompetentligini oshirish uchun ham so'nggi yillarda qator chora-tadbirlar yo'lga qo'yilmoqda. Chunonchi, Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tomonidan 2016-yil 29-dekabrda qabul qilingan "2017-2021- yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari" to'g'risidagi qarorda ham "Ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun ta'lim sifatini oshirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga jahon amaliyotida keng qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini joriy etish zarur [4]" deb alohida uqtirib o'tilgan. Shu ma'noda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016- yil 30-dekabr kuni matbuotda e'lon qilingan "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori ushbu tizim faoliyatini yangi bosqichga ko'tarish, sohani bugungi kun talablari darajasida modernizatsiya qilishga, bolalarning har tomonlama intellektual, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun ushbu tashkilotlardagi shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qamrab olinishini jiddiy oshirish va uning qulayligini ta'minlash bilan bir qatorda pedagog va tarbiyachilarining malaka darajasini yuksaltirishga ham alohida to'xtalib o'tilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev nafaqat qonun hujjatlariga ma'lum o'zgartirishlar kiritdi, balki maktabgacha ta'limga bo'lgan munosabatni ham o'zgartirdi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish Prezidentimiz tomonidan davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. O'zbekiston Respublikasida alohida "Maktabgacha ta'lim vazirligi" paydo bo'lib, aynan maktabgacha ta'lim tizimi bilan shug'ullanadi. 2017-yil sentabr oyida O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim vazirligi" tashkil etilganidan buyon: - maktabgacha ta'lim sohasining me'yoriy-huquqiy bazasi qayta ko'rib chiqildi: - erta va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishga oid yangi davlat talablari tasdiqlandi; - kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan maktabgacha ta'lim bo'yicha o'quv dasturi ishlab chiqildi va ishga tushirildi. UNICEF xalqaro ekspertlari bilan hamkorlikda Janubiy Koreyaning ilg'or xorijiy tajribasidan kelib chiqqan holda, erta va maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirishga qo'yiladigan davlat talablari hamda maktabgacha ta'lim bo'yicha "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlarida joriy etildi. Prezident Sh. Mirziyoyevning 2019-yil 19-oktabrdagi maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan yig'ilishda ta'kidlaganlaridek: "Qaysi sohani olmay- lik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron bir o'zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunda kadrlarni, millatning sog'lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlanadi". III-renesans davrida maktabgacha ta'lim sohasining rivojlanishi va taraqqiy topishida yuqori malakali maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilariga bo'lgan ehtiyoj va talab ortib bormoqda. Ayniqsa, mutaxassislik fanlarining fundamental asoslarini, pedagogika va psixologiya metodlarini mukammal egallagan, kasbiy tayyorgarligi yuksak darajada bo'lgan hamda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini amaliyotda qo'llash ko'nikma va malakasiga ega ijodkor tarbiyachilarini tayyorlash talab etilmoqda. Oliy ta'lim tizimida mazkur talablarga javob bera oladigan, sifatli

ko'nikmalarga ega bo'lgan talaba shaxsini shakllantirish imkoniyati vujudga kelmoqda. Buning uchun oliy ta'lim tizimida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarini tayyorlashga yo'naltirilgan o'qitish jarayonida zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalarni keng qo'llashga talab ortib boradi. Shuningdek, XXI asr axborotlar oqimi davrida ijtimoiy hayotimizning barcha jabhalariga, shu jumladan, ta'lim-tarbiya sohasiga ham ko'plab yangiliklar kirib kelmoqda. Bugungi kunda dunyo miqyosida to'rtinchi sanoat tamaddunining dvigateli-harakatga keltiruvchi kuchi kreativlikdir. Atrofga nazar tashlasak har tomonda inson ijodkorligining beqiyos va hayratlanarli namunalari duch kelish mumkin: virtual reallik, to'rtburchak tarvuzlar, elektron xizmatlar, tuproqsiz hosil olish bularning barchasi inson tafakkuri mahsulidir. Odatiy bo'lib tuyulgan kitob, musiqa, samolyot va hattoki lampalar ham qachonlardir orzu va tasavvurda bo'lgan, keyinchalik aql-idrok samarasi natijasida yaratilgan. Shu boisdan, hozirgi zamon pedagogikasida "kompetentlik" tushunchasi bilan bir qatorda "kreativlik" tushunchasi ham tez tez qo'llanilmoqda. Har bir maktabgacha ta'lim tarbiyachisining kompetentlik darajasi, uning bajargan ishi shu kasbiy faoliyatning yakuniy natijasiga qo'yiladigan talablarga qay darajada javob berishiga qarab belgilanadi. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining ijodkorligi esa u tomonidan kelgusida tashkil etiladigan kasbiy faoliyatni tashkil etishga ijodiy (kreativ) yondashuvda aks etadi. So'nggi yillarda ushbu holat "pedagogik kreativlik" tushunchasi bilan ifodalanmoqda. Pedagogik kreativlik - pedagogning an'anaviy pedagogik fikrlashdan farqli ravishda ta'lim va tarbiya jarayonini samaradorligi ta'minlashga xizmat qiluvchi yangi g'oyalarni yaratish, shuningdek, mavjud pedagogik muammolarni ijobiy hal qilishga bo'lgan tayyorgarligini tavsiflovchi qobiliyati o'qituvchilar tomonidan o'quv fanlarini past o'zlashtirayotgan va ularni o'rganishni zerikarli deb hisoblayotgan talabalar e'tiborlarini fan asoslarini o'zlashtirishga jalb etish va bo'lajak mutaxassislarni kreativ fikrlash va ijodiy faoliyat natijalarini rag'batlantirishga xizmat qiladigan strategiya va vositalarni tavsiya etish qilish orqali auditoriyada ulardan samarali foydalanishlari uchun imkoniyat yaratishni kafolatlay olishi zarur. Pedagogning kreativlik sifatlariga ega bo'lmasligi tufayli bolalar ham qiziqarli va ajoyib g'oyalarga ega bo'lsalar-da, biroq, ularni ifodalashda sustkashlikka yo'l qo'yadi. Buning sababli ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan metodlar bo'lajak tarbiyachilarini erkin, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilmasligi bilan belgilanadi. Maktabgacha ta'lim sohasida bir qator tadqiqotlarni tahlil qilganimizda, maktabgacha ta'limni tashkil etishning jahon standartiga javob beradigan mutaxassis uchun kreativlikni aniqlash va rivojlantirish mezonlarini joriy etish ularning ijodkorlik jarayonisiz, ish funksiyalarisiz amalga oshirilmaydi degan xulosaga kelinadi:

- Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari bolalar bilan ijodiy o'zaro munosabatlarga tayyor bo'lishi kerak, lekin uning ijodiy salohiyati, qobiliyatlari, to'plangan bilim, ko'nikma, tajriba va ijodiy pozitsiyalarda o'zini o'zi anglashga asoslangan bo'lishi kerak.
- Pedagogning ijodiy salohiyatini shakllantirish jarayoni kompetentlik, samaradorlik, o'z-o'zini takomillashtirish tamoyillari bilan shartlanadi va murabbiy lavozimida rivojlanadi.
- Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining murabbiy sifatida kreativ kompetentligi o'zini takomillashtirishga bo'lgan intilishda, bolani shakllantirishda qo'llab-quvvatlashga va unga namuna bo'lishga tayyorlikda, bolalarda ijodiy qobiliyatlarni yuzaga chiqarishda, ta'lim va tarbiya jarayonida noana'naviy metod va texnologiyalardan foydalangan holda samaradorlikka erishishida, hamkorlikni rivojlantirishda namoyon bo'ladi.

- O'yin texnikasi sifatida tarbiyachining kreativligi o'yin faoliyatini rivojlantirishda, o'yin zaxirasini oshirishga intilishda, o'yin faoliyatida, bolalar uchun o'yin maydonini yaratish qobiliyatida amalga oshiriladi.

- Tarbiyachining rejissyor sifatidagi kreativ qobilyati ertak- dramatzatsiya yoki bayram yaratish uchun ertak terapiyasi usullaridan foydalana bilishda amalga oshiriladi. Har qanday tarbiyachi o'zida kreativlik sifatlarini namoyon etishi kerak.

Bo'lajak pedagoglar kreativlik rag'batlantirilsa va samimiy muhit yaratilsagina, kreativ fikrlashni odatga aylantira oladilar. Kreativ muhitda o'qituvchi va bo'lajak pedagoglar boshqalarga nisbatan samimiy munosabatda bo'lishni va ularning fikr mulohazalarini hurmat qilishni o'rganadilar. Xato qilishdan yoki muvaffaqiyatsizlikka uchrashdan qo'rqish, haddan tashqari baholarga e'tibor qaratish, boshqalardan ajralib turish, mensimaslik va tanqidga uchrashdan, kamsitilishdan qo'rqish hissi mavjud bo'lajak pedagoglarda kreativlik odatga aylanmaydi. Kreativlikni odatga aylantirish, bo'lajak pedagoglarning o'qishdagi muvaffaqiyat va o'z-o'ziga bo'lgan hurmatni oshirish faqatgina kreativ fikrlashni muvofiq ravishda qo'llash orqali va sog'lom muhitdagina erishish mumkin. Yuqorida olib borilgan ilmiy-tahliliy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, bola ta'limi va rivojlanish jarayonida tarbiyachining innovatsion pedagogik yondashuvi zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimining ajralmas va ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Innovatsion yondashuv, avvalo, pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish, uning mazmunini boyitish, bola shaxsini har tomonlama rivojlantirish va individual o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'limni tashkil etish imkonini beradi. Mazkur tadqiqot davomida aniqlanishicha, tarbiyachining metodik tayyorgarligi, kasbiy kompetensiyasi, reflektiv fikrlashi hamda yangilikka ochiqqligi bolaning intellektual, ijtimoiy, emotsional va nutqiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion pedagogik yondashuvning mohiyati, avvalo, bola faoliyatini markazga qo'yish, uning mustaqil fikrlashi, bilishga bo'lgan ichki motivatsiyasini shakllantirish, faol o'rganuvchi sifatida jarayonga jalb etishdan iborat. Bu jarayonni samarali tashkil etish tarbiyachidan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ongli ravishda tanlash, bola yoshiga mos interfaol usullardan foydalanish, rivojlantiruvchi muhit yaratish va individual ta'lim strategiyalarini qo'llashni talab etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday yondashuv bola psixikasining tabiiy rivojlanish qonuniyatlari bilan uyg'unlashib, ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini sezilarli darajada oshiradi. Tarbiyachining innovatsion faoliyati, shuningdek, ta'lim jarayoniga tizimli yondashuv, pedagogik jarayonni monitoring qilish, diagnostika natijalariga asoslangan rejalashtirish, otalalar bilan o'zaro hamkorlik va pedagogik jarayonni doimiy takomillashtirib borishni ham qamrab oladi. Bunday yondashuv bolaning shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini aniq belgilash, uning qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos bo'lgan pedagogik ta'sir choralari ishlab chiqish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, tarbiyachining pedagogik faoliyatga innovatsion yondashuvi maktabgacha ta'limning zamonaviy talablari bilan uyg'un bo'lib, bola shaxsining to'laqonli rivojlanishiga, uning kognitiv, emotsional va ijtimoiy kompetensiyalarining shakllanishiga mustahkam zamin yaratadi. Innovatsion yondashuvni doimiy ravishda amaliyotga tatbiq etish pedagogik jarayonning sifatini oshiradi, tarbiyachining kasbiy yetukligini ta'minlaydi va barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-son qarori. 29.12.2016.
- 2.. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2017- yil 19-iyuldagi «Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida»gi 528- son Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30- sentabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-3305-son Qarori // www.lex.uz.
4. Erkaboyeva N,SH, Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisini tayyorlashga zamonaviy yondashuv, Maktabgacha ta'lim sohasida ta'lim samaradorligini oshirishning zamonaviy tendensiyalari respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari ADU 23-APREL, 2021.
5. Hamidova M va boshqalar. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning kamolotida yangicha yondashuv va uni targ'ib qilishda jamoatchilik ishtiroki". T.: "O'qituvchi", 2014,
6. N.I.Saydullayeva. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi- larining kreativ kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari. -T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2022. 132 bet